

Клейменова С.М.

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «БАНКІВСЬКА ПОСЛУГА» ТА «БАНКІВСЬКИЙ ПРОДУКТ»

Постановка проблеми. Необхідність вивчення проблем, пов'язаних із наданням банківських послуг, обумовлена тим, що в сучасному світі все більше й більше населення звертається в банківські установи за наданням окремих видів банківських послуг. Чітке уявлення про поняття «банківські послуги», «банківські продукти», «банківські операції» дасть змогу правильно вибудовувати правові відносини з надання банківських послуг.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Питання про поняття «банківські послуги», «банківський продукт», «банківські операції» вивчені такими вченими, як І.Т. Балабанів, С.С. Величко, Д.І. Степанов, О.І. Лаврушина, І.В. Ліпсиц, Е.П. Жарковська, Е.Ю. Корнілова, П.А. Хафізова й інші.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є проведення аналізу наявних у науці точок зору щодо понять «банківська послуга», «банківський продукт», «банківські операції».

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день одними з найбільш затребуваних послуг є банківські послуги. Цей вид послуг надається як фізичним, так і юридичним особам. Спектр банківських послуг досить широкий. Банки надають послуги з відкриття й обслуговування різних рахунків, з кредитування, зі зберігання тощо. Діяльність банків з надання банківських послуг регулюють Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про банки й банківську діяльність», підзаконні акти (за їх допомогою регулюються окремі види банківської діяльності). Відповідно до чинного законодавства України,

банки здійснюють діяльність з надання банківських та інших фінансових послуг. Відповідно до ст. 47 Закону України «Про банки й банківську діяльність», банківськими послугами вважаються: 1) залучення у вклади (депозити) коштів і банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб; 2) відкриття й ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі в банківських металах, і рахунків умовного зберігання (ескроу); 3) розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів і банківських металів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик. Крім перерахованих видів банківських послуг, законодавство України допускає здійснення банками діяльності, пов'язаної з наданням фінансових та інших послуг.

Можна виділити такі послуги, надавані банками: розрахунково-касове обслуговуванням – послуги, пов'язані зі здійсненням безготівкових розрахунків, а також із прийомом і видачею готівки; кредитні послуги, до яких також входять лізинг, факторинг, форфейтинг; депозитні (вкладні) послуги, пов'язані з відкриттям клієнтові безстрокових, термінових або ощадних рахунків у банку; інвестиційні послуги, які виражаються в наданні клієнтові інвестування коштів у цінні папери, рухоме та нерухоме майно; послуги, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, трастові (довірчі) послуги, коли банк бере на себе керування майном фізичних або юридичних осіб і виконання інших послуг з доручення та в інтересах клієнта на праві довіреної особи; консультаційні й інформаційні послуги.

Усі перераховані послуги можна класифікувати, взявши за основу критерій суб'єкта,

що має потребу в банківських послугах: послуги для фізичних осіб; послуги для юридичних осіб; послуги для банків.

До банківських послуг, надаваних фізичним особам, можна зарахувати депозитні внески; відкриття й обслуговуванням поточних рахунків; кредитування; розрахунково-касове обслуговування; пластикові картки; грошові перекази; прийом платежів; дорожні чеки; оренду індивідуальних сейфів.

Банківськими послугами, надаваним юридичним особам, є кредитні продукти; депозитні продукти; відкриття й керування поточними рахунками; система «клієнт-банк»; карткове обслуговування; фінансування проектів, залучення фінансового і стратегічного інвестора або фінансування для відкриття й розвитку бізнесу; факторинг; інкасація.

Послуги, які надаються банкам: міжнародне фінансування, що містить у собі випуск та обслуговування імпорتنих та експортних документарних акредитивів, випуск та обслуговування банківських гарантій, документарне інкасо, фінансування імпорту, фінансування експорту.

Крім того, можна виділити банківські послуги з видів діяльності банківських установ: послуги з керування потоками наявних і безготівкових коштів; валютні операції; облік комерційних векселів і надання кредитів; розрахунково-касові послуги; депозити; брокерські послуги з операцій із цінними паперами; інвестиційні банківські послуги (до них належать розміщення або купівля нових цінних паперів у їх емітентів, наступний їх перепродаж іншим покупцям, а також пошук найбільш привабливих об'єктів для злиття, фінансування придбання інших компаній), страхові послуги; консультаційні послуги, фінансові послуги (лізинг, факторинг); зберігання цінностей.

У літературі має місце так званий «лінгвістичний» підхід до визначення банківської діяльності. У цьому випадку виділяються дві концепції. Відповідно до першої концепції, два поняття – «банківська операція» й «банківська послуга» – становлять предмет діяльності банку. Стверджується, що банківська операція є

елементом банківської послуги, а поняття «банківський продукт» узагалі ігнорується. Відповідно до другої концепції, проводиться знак рівності між поняттями «банківська послуга» й «банківський продукт». Зокрема, Е.А. Уткін пропонує таке визначення: «Банківський продукт (послуга) – різноманітні дії на фінансовому ринку, грошові операції, здійснювані комерційними банками ...» [6, с. 94]. П.А. Хафізова також звертає увагу на те, що «банківський продукт і банківську послугу в реальній дійсності складно вичленити, оскільки багато банківських операцій (послуги) закінчуються певним документом. Подібність банківського продукту й банківської послуги в тому, що вони покликані задовольняти потреби клієнта й сприяти одержанню прибутку. Однак у більшості випадків банківський продукт має первинний характер, банківська послуга – вторинний» [7, с. 4].

Якщо давати оцінку банківському продукту й банківським послугам, то можна вказати на те, що банківський продукт являє собою конкретний банківський документ, що виготовляється банком для обслуговування й проведення операцій. До банківського продукту можна зарахувати вексель, чек, банківський відсоток, депозит, сертифікати. Відмінною рисою будь-якого промислового продукту є його матеріальна форма, що дає змогу його виробникові здійснювати з ним різні дії, якимось розміщувати на складах, перевозити з одного в інший пункт тощо. Банківський продукт не виглядає як щось матеріальне, розрахунки, кредити, як правило, здійснюються у формі відповідних записів по рахунках, обліків, у безготівковій грошовій формі.

У науці висловлюється думка про сутність «банківського продукту». Так, Е.А. Уткін, Н.І. Морозова, Г.І. Морозова вказують, що «банківський продукт – це різноманітні дії на фінансовому ринку, грошові операції, здійснювані комерційними банками за певну оплату за дорученням і в інтересах своїх клієнтів, а також дії, що мають на меті вдосконалення й підвищення ефективності банківського підприємництва (наприклад, удосконалення організаційної структури)» [6, с. 156]. О.І. Лаврушин вважає, що

«банківським продуктом є створення платіжних коштів і надання послуг...» [3, с. 245].

Учені висловлюють судження про сутність «банківського продукту», які свідчать про його відчутність. Так, І.Т. Балабанів під банківським продуктом розуміє «матеріально оформлену частину банківської послуги (карта, ощадна книжка, дорожній чек, електронний гаманець тощо). Банківський продукт має відчутну форму, призначену для продажу на ринку» [2, с. 167]. Е.Ю. Корнілова зазначає, що «банківський продукт у «вузькому розумінні слова» – це матеріально оформлена частина банківської послуги; банківський продукт «у широкому розумінні слова» – це результат банківської діяльності, банківські ж послуги – дії з обслуговування клієнтів, які мають додатковий характер» [4, с. 100]. Виходячи із цих висловлювань про природу «банківського продукту», можна зробити висновок, що «банківський продукт» – це певний результат банківської діяльності, що виступає як якийсь товар, який надходить на банківський рахунок для подальшого продажу потенційним клієнтам.

Послугу, у свою чергу, необхідно розглядати як дію або процес, пропоновані однією стороною іншій стороні. Незважаючи на те що в ході здійснення такий процес нерідко використовують фізичні об'єкти, по суті, він має невідчутний характер і не призводить до одержання права власності на що-небудь. Банківську послугу варто розглядати як послугу з продуктивним характером. І.Т. Балабанів указує на цю особливість банківських послуг: «... уже в такій найпростішій формі, як прийом грошей у населення й підприємств на внески, укладено величезний продуктивний зміст. Банк не просто збирає гроші – він перетворює «непрацюючі», невикористовувані грошові ресурси в працюючі активи...» [2, с. 145].

За загальним правилом, особливістю банківських послуг є те, що їх об'єктом є не просто гроші, що переміщують у величезних сумках за допомогою каналів банківського зв'язку з одного рахунку на інший, з одного місця в інше. Рух коштів по рахунках господарюючих

структур – це переважний рух капіталів у грошовій формі [2, с. 167].

Варто звернути увагу ще на одну властивість банківських послуг, що проявляється в тому, що вона охоплює як активні, так і пасивні операції. Так, приймаючи внески й здійснюючи тим самим пасивні операції, банківські установи надають своїм клієнтам послугу не тільки зі зберігання коштів, а й одержання відповідного доходу у формі відсотків по депозитах. Коли банк розміщає акції своїх клієнтів, надає їм позики, виконує валютні або інші активні операції, він (банк) робить послуги й у більш масштабному сенсі, а саме надаються послуги господарству, за допомогою банківських послуг просуваються товари, здійснюється економія суспільних витрат. Отже, ланка банківських послуг не замикається на конкретно взятій фізичній або юридичній особі.

У літературі звертається увага й на такі особливості банківських послуг як, «по-перше, вони, як й інші послуги, в основному абстрактні, не мають матеріальної субстанції; абстрактні банківські послуги здобувають конкретний характер на основі договірних відносин. По-друге, надання банківських послуг пов'язане з використанням грошей у різних формах і якостях: купівля-продаж банківських послуг характеризується довжиною в часі» [5, с. 49].

Характеризуючи банківські послуги, варто визначити природу банківських операцій. Під банківськими операціями доцільно розуміти процедуру дій, спрямовану на вирішення певного завдання з керування банківським капіталом. Є.Ю. Корнілова пише, що «банківські операції, як дії, мають невідчутну форму, тобто їх не можна торкнутися й не можна продати за фіксованою ціною ...» [4, с. 102]. Отже, щоб банківська операція могла бути продана, вона повинні мати матеріальну форму. Як форму банківської операції можна розглядати який-небудь певний документ.

Висновки. На підставі викладеного можна резюмувати, що немає єдиного підходу до розуміння співвідношення понять «банківські послуги» й «банківський продукт».

Для одних учених ці категорії є фактично синонімами. Інші думають, що «банківський продукт» первинний, а «банківські послуги» вторинні. Видається, що «банківський продукт» варто розглядати як формалізовану частину «банківської послуги».

Анотація

У статті розглядаються питання, які стосуються питань надання банківських послуг, питань класифікації банківських послуг, питань співвідношення категорій «банківські послуги» та «банківський продукт». Аналізуються підходи до визначення понять «банківські послуги» та «банківський продукт».

Ключові слова: банківські послуги, види банківських послуг, банківський продукт, банківська діяльність, банківські операції.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся вопросов оказания банковских услуг, вопросов классификации банковских услуг, вопросов соотношения категорий «банковские услуги» и «банковский продукт». Анализируются подходы к определению понятий «банковские услуги» и «банковский продукт».

Ключевые слова: банковские услуги, виды банковских услуг, банковский продукт, банковская деятельность, банковские операции.

Kleimenova S.N. On the issue of the relationship between the concepts of “banking service” and “banking product”

Summary

The article deals with issues related to the provision of banking services, the classification of banking services, the relationship between the categories of “banking services” and “bank product”. Approaches to the definition of the concepts of “banking services” and “banking product” are analyzed.

Key words: banking services, types of banking services, banking product, banking, banking.

Список використаних джерел:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III (станом на 06.01.2018) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 10.01.2018).
2. Банки и банковское дело / под ред. И.Т. Балабанова. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 304 с.
3. Банковский менеджмент / под ред. О.И. Лаврушина. Москва: КНОРУС, 2009. 560 с.
4. Корнилова Е.Ю. Новый банковский продукт: понятие, виды, классификация. Креативная экономика. 2013. № 8. С. 97–108.
5. Липсиц И.В. Ценообразование и маркетинг в коммерческом банке. Москва: Экономист, 2006. 124 с.
6. Уткин Э.А., Морозова Н.И., Морозова Г.И. Инновационный менеджмент. Москва: АКАЛИС, 1996. 207 с.
7. Хафизова П.А. Банковские продукты (услуги): содержание и принципы размещения. Вестник Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики. Серия «Гуманитарные науки». 2013. № 1 (53) С. 89–100. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/bankovskie-produkty-uslugi-soderzhanie-i-printsipy-razmescheniya>.